

Ana ngendi baé, angger wis ngrembug bangsané lelembut mesti banjur dadi jinem. Unik, nanging ora nganggo guyu kang lakak-lakak. Katoné sériyus nanging liwat pasuryan-pasuryan kang katoné paḍa nggugu iku embuh batiné. Mung upama nganggo totohan ngono, aku wani nemtokaké patang puluh persèn ora ngandel, telung puluh persèn ngandel, lan sing telung puluh persèn manèh masa-boḍo. Dadi upama rapat ngono, sing ora ngandel mesti dadi kalah swara. Lan ana ing pajagongan, sing ora ngandel mau aḍakané iya mung meneng, dadi kaya-kaya kabèh sing ngrungokaké mau kena diarani paḍa ngandel.

Lan ana ing pajagongan kang dak-aturaké iki, kahanané iya mangkono. Katambahan wengi atis, ngentèni wektu mulih kang pantes, rembug bab lelembut kena kanggo nundung rasa resah, rasa ora jenjem.

Lha wong ya jaga désa. Kahanané tentrem, nanging yèn ora dilakoni mangka kebeneran ana sing kélangan, dadi bisa disalahaké. Mung yèn dibukak tenan atiné, kabèh sejatiné paḍa wegah. Wengi-wengi aḍem, kudu melèk, seḍéla-seḍéla mlaku ngubengi désa.

‘Jaré kulon kono kuwi saiki duwé ingon-ingon, ya?’ kanḍané mas Rofii.
‘Kulon kono sapa?’ mas Wangsa nyambung.

‘Halah, sing kulon ḍéwé baé kaṭik sapa. Pangling, pa?’

‘O, ranḍané kuwi, ta? Iya, jaréné.’

‘Wis jaman kaya ngéné, nyambut gawé wegah, ning kepéngin cukup. Mula bangsané klenik, bangsané tahyul, mesti laris,’ pak RT sing ḍong kontrol mèlu omong, laguné mènèhi pitutur.

Lan Mudi sing makili bapakné mèlu urun: ‘Lha witikna kerja napa, cobu, pak RT? Macul, buruh siram-siram mbako teng PN? Ongkosé sedina sèket rupiah mèn dibayar penḍak Setu. Gèk Setu wingi nggih dèrèng diuḍunké.’

Masalah kerja pancèn rada gawat yèn dirembug. Luputé dadi padu, paling ora dadi serik-serikan. Sing cilik pametuné siṭik, sing geḍé pame-tuné geḍé. Ora mokal yèn sing cilik paḍa duwé panyakra-bawa ala. Lan tinimbang ménggok tekan saraséhan bab kerja, rembug ṭuyul dak-terus-aké.

'Mas Rofii kok empun ngertos?' pitakonku.

'Kandané wong wédok-wédok niku. Jaré angger ða nyang pasar ðuwité ana sing kélong ora kétang rong puluh apa selawé?'

'O, ðuyul ngrèkès, niku.' Mudi sing pancèn isih enom lan rumangsa pinter tansah maido.

'Dilalah, ðuyulé wong cilik!' sambungé pak RT. 'Ðuyulé wong cilik, sing dierèti ya ðuwité wong cilik. Ha mbok ya nyang omah-omah gedé kaé rak ndang sugih.'

Karo kelap-kelop nyawang lintang mas Wangsa sambung: 'Kok nggih enggih, nggih pak RT. Nyedaki bandar buntut-buntut kaé rak wis olèh akèh.'

Kabèh mung paða mèsem. Lan supaya isih terus rembugé, dak-bukak manèh mawa pitakon: 'Jaré, mas guru kulon kali nika mpun tau nyekel ðuyul. Enggih napa?'

'O, lha niku critané hébat, mpun.'

'Piyé, dongèngé?' mas Wangsa sambung.

'O, ngéné. Jaréné, iki mung jaréné, lho! Ning yèn kandané wong-wong kuwi iya paða nyata. Kaé, omah gedé sing pinggir dalan gedé kaé, sing lawangé cèt ijo tur tansah tutupan kaé rak duwé ingon-ingon. Lha kuwi wis, saba menyang ngendi-endi. Wong sadésa wis paða ketaman kabèh, ora ana sing kliwatan.'

'Enggih turé. Cah sekolah mèn ðuwité dicolong. Sumi, aḍiné Sarja, alah, ponakan sampéyan ḍéwé, pak-ḍé Wangsa?'

'Ya bener, kuwi. Mas bayan ya wis tau kegasak wolung èwu. Ðuwit semlempit ana ngisor dluwang ngisor lemari kok bisa ilang. Sèket èwu, kari patang puluh loro,' pak RT mbumboni. Aku mono wong durung tau olèh bahan, mulané ya ora bisa ngimbuhi.

'Lha, buktiné rak wis akèh ta, mas Wangsa? Dadi awaké ḍéwé ki yèn arep maido bab ana orané ðuyul ki ya rada berat.'

'Njur dongèngé mas guru kulon kali, pripun?' pitakonku. Pamrihku mung supaya percaya lan ora percaya, dudu bab percaya lan orané. Aja-aja sing ora percaya dadi percaya mung marga kalah swara, dak-kira sing mengkéné iki ora apik.

'Wah nggih niku. Dadi guru ki rak rekasa, kang Wangsa? Blanjané mung siḍik. Nyambut gawé kaya ngana meksa isih dicap nyiḍak pengangguran? Mangka nyatané? Aku iki, arepa nganggur kaé, nanging ora kétang makelaran sepéḍa ya nyambut gawé. Aku bisa gawé kwitansi, ngecakké apa sing diarani tuna baḍi, tawa bèn narik atiné sing tuku. Kuwi kabèh ora liya wulangan sing dak-tampa biyèn, mas Wangsa.'

'Kok ndongèng prekarané ḍéwé ta, lik?'

‘Ya bèn, wong iki mung dienggo nggambaraké mas guru kuwi kok. Sambungé kuwi ngéné. Wong blanja siṭik, mangka nyatané ya ora duwé sawah, ora duwé panggaotan liyané, ngiwa nengen ya mung njagakaké blanjane kuwi, hara. Lha kok klumpuk-klumpuk, kuwi apa, arep dienggo nyekolahaké anaké ana SMP kuwi. Dienggo ‘uang gedung’, dienggo tuku sandangan karo buku-bukuné, dienggo nukokaké sepéda . . .’

‘O, lha layak lik Rofii ngerti, lha wong hubungan sepéda ngono.’

‘Wis, aja nyaru wuwus, Di. Dak-terusné. Duwit disimpen dipet. Bu guru baé ora ngerti.’

‘Ana ngendi jaréné?’

‘Wa, Mudi ki wis . . .’ panyenduné mas Wangsa.

‘O, niat njaluk digenju kok, Mudi ki,’ tembungé mas Rofii. Tangané njengung gundulé Mudi. Mudi nggiwar, sirahé nyampluk bauné mas RT, njalari mas RT gragapan. Sajaké pancèn wis ngantuk.

‘Lha lha dalah, ngililir mas RT. Napa kondur mawon, wong lé kontrol mpun rampung.’

‘Kontrol apa kon . . .’

‘Wis, Mudi manèh!’ Bisaku ya mung omong ngono kuwi, lan swasana dadi krasa rada èntèng.

‘Teruské, lik Rofii!’

‘Lha ya diteruské. Wong pancèn durung jamé mulih jaga désa. Ngéné ya, duwit kuwi disimpen ana laci méja tulis, ngisor, pojok, isih ana ngisor dluwang koran sing dienggo lèmèk. Lha kok kalong. Kalongé ora mung sèwu rong èwu, nanging rolas èwu. Wa, omahé dadi gègèr ramé. Sasat anaké bayi suson baé ya diprosès verbal. Bojoné nganti dièrèd-èrèd nyang kelurahan, nganti sumpah-sumpah barang. Éwadéné ya ora ngaku, wong niat ya ora nyolong. Lha entèk-entèké, dèwèké kèlingan yèn duwé tangga sing duwé ingon-ingon. Mula njur tékad praya niyatingsun tapa brata. Bleng, pati geni patang puluh dina patang puluh bengi.’

‘Pati geni niku pripun ta, lik?’

‘Nyela manèh?’

‘Lha wong dèrèng ngertos tenan kok nggih.’

‘Pati geni kuwi ndelik ana petengan, ora mangan ora ngombé.’

‘Ndak enggih kuwat, patang puluh dina?’

‘Kuwat baé, angger karepé manteng,’ pak RT sambung. ‘Wis kono, teruské. Aku dak mulih disik.’

‘Ajeng kontrol teng pundi, pak RT?’ tembungku. ‘Mbok pun, ènten mriki mawon, wong gerḍuné nggih énak dienggo turu?’

‘Arep leb sawah barang sapa ngerti?’

‘Agèk peceklik, eleb.’

'Wis, dak-terusné. Bareng wis pati geni, klakon ÷uyulé kecekel. Golèké lading . . .'

'Heh, dibelèh, lik?'

'Ora. Lagèk diagar-agari. Pokoké, ÷uwit kudu dibalèkaké.'

'Saguh?'

'Saguh. Sing saguh sing nduwé. Kontan, rolas èwu, jrèng.'

'Huh, kok nggih ngertos, nggih.'

'Ngerti baé. Wis, bayar jrèng, ning mas guru kurang trima. ÷uyul tetep dicukur plonòs separo. Kruk, kruk.'

'Wa nggih apik ngoten, lik.' Mudi tansah nyela baé. Sajaké bocah iki durung wareg dongèng.

'Ning lucuné niku,' tembungé mas Rofii rada lirih, 'sing nduwé kok nggih katut plonòs, nggih,' tembungé luwih lirih manèh, nyawang aku njaluk keyakinan.

'Napa enggih?!' wangsulanku.

'É, bukti nyata,' wangsulané. 'Hara, sing nduwé nika rak gunðul separo. Wa, nggih wirang luwih wirang. Wong wédok, umuré durung telu lima gèk gunðul separo. Tur gunðulé niku, eh, meling-meling nika. Gilap kaya beling digebeg.'

Pancèn akèh sing kanða ngono, nanging aku ÷éwé durung weruh. Sabaku dudu pasar. Sing paða kanða racaké ya wong wédok-wédok kuwi.

Rikala semana jago kluruk wis tumelung, swarané nggalur kaya bisa nyigar wengi kang sepi. Para durjana pancèn pinter ngétung kala-mangsa, nanging kayané iya ora pantes yèn jaga désa mulihé parak raina. Mulané aku banjur paða mulih. Hawa atis kang rumasuk njalari balung paða keju linu, lèrègé dadi panas-panas mriyang.

Bangun ésuk kuwi aku ora bisa turu. Gagasan kuwi mung menyang mas guru kulon kali baé. Sing dak-péngini kuwi, sing dadi adrenging ati kuwi, apa iya mas guru bisa kaya sing dikanðakaké mas Rofii kuwi?

Kira-kira jam enem aku nékad nemoni mas guru. Rikala semana ÷èwèké lagi ribed ngedusi anaké sing isih cilik-cilik.

'Mas, aku takon siñik, apa iya ta sing dikanðakaké wong-wong kuwi?' Banjur apa sing dadi uneg-uneging atiku iku dak-bukak kabèh. Wangsul-ané nganyelaké tenan. Guyuné ora entèk-entèk, banjur lagi mènèhi ka-trangan.

'Jané aku ya ora yakin, ÷uyul kuwi ana apa ora.'

'Lha sing kok cekel kuwi? Olèhmu pati geni kuwi?'

'O, yèn ngélingi jagat iki kebak goroh lan apus, sapa ngerti yèn ÷uyul iku mung dongèng ngayawara? Kyainé kana kanða duwé ÷uyul. Sing

pađa golèk rumangsa duwé tuyul marga sing mènèhi kyainé mau. Banjur wong-wong sing pađa kurang pangati-atiné iku kanđa manawa ðuwité dijupuk tuyul? Tuyul wis dadi pikirané masyarakat, dianggep urip ana ing jagat iki lan dadi pembantuné sing pađa percaya.'

'Kok sing duwé katut gunđuł?'

'Gunđuł ra gunđuł kuwi apa sing nggunđuł aku? Ha yèn krungu manawa tuyulé gunđuł njur ðèwèké gunđuł ðéwé? Mangka manut dongèng kang wis urip ana ing bebrayan, apa sing dirasa déning tuyulé, iku iya dirasa déning sing duwé. Dadi yèn gunđuł, ya kudu gunđuł.'

'Ning apa ya kok-gunđuł tenan, ta?'

Lan karo guyuné sing rada seru ðèwèké ngandani aku: 'Dik, kowé kuwi wis manyak tuwa. Jagat iki kebak sandiwara-sandiwara. Apa sing kelair iku durung karuwan yèn sing dibatin. Lan sandiwara-sandiwara sing kaya ngono mau mula njalari langgengé jagat iki. Wis, mulih kana, aja ngrusuhi wong arep mangkat ðines.

Soedharma K. D.

(in: Mekar Sari no. 18, November 1972).